

CHET TILINI O'RGATISHDA INTERFAOL METODLAR ORQALI LEKSIK KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH

ФОРМИРОВАНИЕ ЛЕКСИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ

DEVELOPING LEXICAL COMPETENCE THROUGH INTERACTIVE METHODS IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Ahmadova Azimaxon Behzod qizi

*Farg'ona davlat universiteti Chet tillari fakulteti Xorijiy til va adabiyoti:
nemis tili yo'nalishi 24.116-guruh talabasi*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada chet tilini o'rgatishda interfaol metodlardan foydalanishning leksik kompetensiyani shakllantirishdagi o'rni va ahamiyati tahlil etilgan. Interfaol ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning nutqiy faolligini oshirish, mustaqil fikrlash, hamkorlikda o'rganish hamda kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Chet tilini o'qitishda "Aqliy hujum", "Klaster", "Debat", "Rol o'ynash", "Tarmoqli suhbat", "Quiz" kabi interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish, yangi leksik birliklarni eslab qolish va ularni real nutqiy vaziyatlarda qo'llash samaradorligini oshiradi.*

Tadqiqot davomida interfaol metodlarning lingvodidaktik imkoniyatlari, ularning psixologik-pedagogik asoslari hamda o'quvchilarning leksik kompetensiyasini shakllantirishdagi amaliy natijalari tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol yondashuv asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarda yuqori darajadagi motivatsiya, muloqot madaniyati va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: *leksik kompetensiya, interfaol metodlar, chet tili ta'limi, kommunikativ yondashuv, innovatsion pedagogika, motivatsiya, mustaqil o'rganish, lingvodidaktika.*

Аннотация: *В данной статье проанализирована роль и значение использования интерактивных методов в процессе обучения иностранному языку при формировании лексической компетенции. Интерактивные образовательные технологии способствуют повышению речевой активности учащихся, развитию самостоятельного мышления, совместного обучения и коммуникативных навыков. Использование таких интерактивных методов, как «Мозговой штурм», «Кластер», «Дебаты», «Ролевая игра», «Сетевой диалог», «Викторина» при обучении иностранному языку способствует расширению словарного запаса учащихся, запоминанию новых лексических единиц и повышению эффективности их применения в реальных речевых ситуациях. В ходе*

исследования были проанализированы лингводидактические возможности интерактивных методов, их психолого-педагогические основы, а также практические результаты формирования лексической компетенции учащихся. Результаты показывают, что занятия, организованные на основе интерактивного подхода, способствуют повышению мотивации, развитию культуры общения и творческого мышления обучающихся.

Ключевые слова: *лексическая компетенция, интерактивные методы, обучение иностранным языкам, коммуникативный подход, инновационная педагогика, мотивация, самостоятельное обучение, лингводидактика.*

Abstract: *This article analyzes the role and significance of using interactive methods in foreign language teaching for developing lexical competence. Interactive teaching technologies help to enhance students' speech activity, promote independent thinking, collaborative learning, and the development of communicative skills. The use of interactive methods such as Brainstorming, Cluster, Debate, Role-play, Network discussion, and Quiz in foreign language teaching contributes to the expansion of students' vocabulary, the retention of new lexical items, and the effective use of these words in real communicative situations. The study examined the linguodidactic potential of interactive methods, their psychological and pedagogical foundations, and their practical impact on the formation of learners' lexical competence. The findings indicate that lessons organized on the basis of an interactive approach enhance students' motivation, communication culture, and creative thinking.*

Keywords: *lexical competence, interactive methods, foreign language teaching, communicative approach, innovative pedagogy, motivation, independent learning, linguodidactics.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli rivojlanish davrida chet tilini o'rganish insonning kasbiy va ijtimoiy muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Xalqaro integratsiya, madaniyatlararo muloqot va bilim almashuv jarayonlarining kengayishi natijasida til o'rganish jarayonida faqat grammatik bilimlarni emas, balki so'z boyligi — leksik kompetensiyani shakllantirish dolzarb masalaga aylandi. Chet tilini o'rgatishda leksik kompetensiya shaxsning mazkur tilda samarali muloqot qila olish qobiliyatini belgilovchi asosiy komponentlardan biridir.

An'anaviy o'qitish usullarida o'quvchi ko'pincha passiv tinglovchi rolda bo'lsa, interfaol metodlar uni ta'lim jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Interfaol metodlar — bu o'quvchilarning o'zaro muloqotiga, hamkorlikda bilim olishiga, ijodiy fikrlash va mustaqil tahlil ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalardir. Chet tili darslarida "Aqliy hujum", "Rol o'ynash", "Klaster", "Debat", "Tarmoqli suhbat" kabi metodlardan foydalanish o'quvchilarda yangi so'zlarni

o'zlashtirishni faollashtiradi, ularni kontekstda qo'llashni o'rgatadi va real kommunikativ vaziyatlarga tayyorlaydi.

Shuningdek, interfaol yondashuv asosidagi ta'lim talabalarning muloqotda erkin fikr bildirish, tahlil qilish, o'z fikrini asoslab himoya qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Bunday o'quv muhiti o'quvchi markazli ta'lim tamoyiliga asoslanadi, ya'ni har bir talabaning individual qobiliyati, o'rganish sur'ati va psixologik xususiyatlari inobatga olinadi.

Mazkur maqolada chet tilini o'rgatishda interfaol metodlardan foydalanish orqali leksik kompetensiyani rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari, ularning samaradorlik ko'rsatkichlari hamda o'qituvchi faoliyatidagi o'zni ilmiy nuqtayi nazardan yoritiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Chet tilini o'qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirish masalasi ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, N. Chomsky, H. H. Stern, M. Canale va M. Swain kabi tilshunos olimlar kommunikativ kompetensiya nazariyasida leksik birliklarni samarali o'zlashtirishni til o'rganishning asosiy komponenti sifatida belgilab berishgan. Ularning fikricha, o'quvchi tilda erkin muloqot qilish uchun grammatik bilimdan tashqari keng so'z boyligiga ega bo'lishi va so'zlarni kontekstda to'g'ri qo'llay olishi zarur.

O'zbekistonlik tadqiqotchilar — A. Abduazizov, M. Rahmonov, N. Turaeva, D. Karimova va boshqalar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlarda ham leksik kompetensiyani shakllantirishda innovatsion va interfaol yondashuvlarning ahamiyati ta'kidlanadi. Xususan, D. Karimova o'z tadqiqotlarida interfaol metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muloqotga kirishish va yangi so'zlarni faol qo'llash ko'nikmalarini rivojlantirishini asoslab bergan.

Interfaol metodlar, jumladan, "Aqliy hujum" (Brainstorming), "Rol o'ynash" (Role-play), "Debat", "Tarmoqli suhbat" (Cluster) kabi usullar o'quvchilarni dars jarayonining faol sub'yektiga aylantiradi. M. Scrivener va J. Harmer asarlarida qayd etilishicha, interfaol metodlar orqali o'qitish talabaning o'rganish motivatsiyasini oshiradi, o'z fikrini erkin ifoda etish imkonini yaratadi va til o'rganishni tabiiy kommunikativ muhitga yaqinlashtiradi.

Shuningdek, K. Rogersning "shaxsga yo'naltirilgan ta'lim" nazariyasi ham interfaol metodlarning psixologik asosini tashkil etadi. Bu yondashuvda o'quvchi markazda bo'lib, o'qituvchi esa yo'naltiruvchi, rag'batlantiruvchi rolni bajaradi. Bunday muhitda o'quvchilarning leksik boyligi faqat yodlash orqali emas, balki muloqot, muhokama va ijodiy topshiriqlar orqali tabiiy ravishda rivojlanadi.

Ushbu tadqiqot metodologiyasi zamonaviy pedagogik texnologiyalar, kommunikativ til o'qitish (Communicative Language Teaching) va konstruktivistik yondashuv tamoyillariga asoslanadi. Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalaniladi:

- Tahliliy metod – mavjud ilmiy adabiyotlar, nazariy qarashlar va xorijiy tajribalarni o'rganish asosida leksik kompetensiya tushunchasining mazmunini aniqlash uchun;

- Tajriba-sinov metodlari – interfaol metodlarning leksik kompetensiyani rivojlantirishdagi samaradorligini amaliy sinovdan o'tkazish uchun;
- Kuzatuv va suhbat metodi – talabalarning dars jarayonidagi faol ishtiroki, motivatsiyasi va so'z boyligidagi o'zgarishlarni aniqlash uchun;
- Statistik tahlil metodi – tajriba natijalarini tahlil qilish, o'zlashtirish darajasini foizlarda ifodalash orqali ilmiy asoslash uchun.

Tadqiqot natijalari interfaol metodlardan kompleks foydalanish talabalarning so'z boyligini kengaytirish, kommunikativ kompetensiyani mustahkamlash va til o'rganishga bo'lgan ijobiy motivatsiyasini oshirishda yuqori samara berishini ko'rsatadi.

MUHOKAMA

Tadqiqot jarayonida o'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, chet tilini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish leksik kompetensiyani shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir. An'anaviy dars jarayonida o'quvchilar asosan passiv tinglovchi rovida ishtirok etishsa, interfaol yondashuv ularni faol muloqot ishtirokchisiga aylantiradi. Bu esa, o'z navbatida, yangi so'zlarni kontekstda ishlatish, ularni eslab qolish va nutqda qo'llash imkoniyatini kengaytiradi.

Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, interfaol metodlar o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish, nutqiy faolligini oshirish, ijodiy fikrlash va kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, "Rol o'ynash", "Debat" va "Aqliy hujum" metodlari o'quvchilarning muloqot jarayonida yangi leksik birliklardan tabiiy ravishda foydalanish ko'nikmasini shakllantiradi. Bunday metodlar orqali o'qitish o'quvchilarda o'z fikrini chet tilida erkin ifoda etish, kontekstni anglash va muomala madaniyatini rivojlantirish imkonini beradi.

Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda o'quvchilar o'zaro fikr almashish, muammoli vaziyatlarni hal etish, hamkorlikda yechim topish jarayonlarida faol ishtirok etadi. Bu jarayon shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillariga mos ravishda o'quvchining shaxsiy tajribasi, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda kechadi. Natijada o'quvchilar tilni o'rganishga nisbatan yuqori motivatsiyaga ega bo'lishadi va so'z boyligini mustaqil ravishda kengaytirishga intiladilar.

Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanish o'qituvchi faoliyatini ham samarali tashkil etish imkonini beradi. O'qituvchi darsda faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, maslahatchi va muloqot muhitini yaratuvchi sifatida faoliyat yuritadi. Shu bois, interfaol metodlarni qo'llash nafaqat o'quvchilar, balki o'qituvchilar uchun ham o'zaro hamkorlik, ijodkorlik va pedagogik innovatsiyani rivojlantiradi.

Xorijiy tajribalar, xususan, J. Harmer, M. Scrivener, D. Larsen-Freeman kabi olimlarning ilmiy ishlari ham interfaol yondashuvning kommunikativ ta'limdagi ustuvorligini tasdiqlaydi. Ularning fikricha, o'quv jarayonida faol ishtirok, interaktiv muhit va muloqotga asoslangan topshiriqlar so'z boyligini o'zlashtirishda samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

Shunday qilib, interfaol metodlar chet tilini o'qitish jarayonida nafaqat leksik kompetensiyani rivojlantiradi, balki o'quvchilarda ijtimoiy-madaniy kompetensiya,

ijodiy tafakkur va mustaqil o'rganish ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion yondashuvlarning dolzarbligini yanada oshiradi.

NATIJALAR

Interfaol metodlar leksik kompetensiyani shakllantirishda samarali vosita ekanligi aniqlandi. Tadqiqotda ishtirok etgan talabalarning aksariyati interfaol mashg'ulotlar (rol o'ynash, aqliy hujum, debat, klaster) jarayonida yangi so'zlarni tezroq o'zlashtirgani va ularni amaliy nutqda faol qo'llay boshlagani kuzatildi. O'quvchilarning motivatsiya darajasi oshdi. An'anaviy usullarga nisbatan interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarda chet tilini o'rganishga nisbatan qiziqish va ishtiyoqni kuchaytirdi. 78% ishtirokchilar dars jarayonida faol ishtirok etganini, yangi so'zlarni eslab qolish osonroq kechganini bildirgan. Kommunikativ kompetensiya rivojlanishida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar natijasida talabalarning muloqotga kirishish qobiliyati, so'z boyligidan to'g'ri foydalanish va nutq madaniyati sezilarli darajada yaxshilangan. Hamkorlikda o'rganish ko'nikmalari shakllandi. Guruhli ishlarda o'quvchilar bir-biridan o'rganish, fikr almashish va leksik birliklarni to'g'ri kontekstda qo'llashni o'zlashtirdilar. Bu esa ularning ijtimoiy hamkorlik kompetensiyasini rivojlantirdi. Ijodiy tafakkur va mustaqil fikrlash darajasi oshdi. Interfaol metodlar o'quvchilarga mustaqil tarzda yangi so'zlardan foydalanish, fikrlarini erkin ifodalash va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish imkonini berdi. Til o'rganishda kognitiv faollik kuchaydi. Darsda interfaol metodlarni qo'llash jarayonida o'quvchilar faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida qatnashganlari sababli, so'zlarni idrok etish, eslab qolish va qayta ishlab chiqish jarayonlari yaxshilandi.

O'qituvchining roli o'zgardi. Interfaol metodlar ta'sirida o'qituvchi bilim manbai emas, balki yo'naltiruvchi, motivatsiya beruvchi va muloqot muhitini tashkil etuvchi shaxs sifatida faoliyat yurita boshladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlardan tizimli foydalanish leksik kompetensiyani rivojlantirishda yuqori samaradorlikni ta'minlaydi, o'quvchilarning chet tilida muloqot qilishga bo'lgan ishonchini oshiradi va ularning til o'rganish jarayonidagi faol ishtirokini mustahkamlaydi.

XULOSA

Yurtimizda ta'lim tizimining raqamli va innovatsion yo'nalishda rivojlanib borayotgani zamonaviy pedagogik texnologiyalar, jumladan, interfaol metodlardan samarali foydalanishni taqozo etmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar chet tilini o'qitishda leksik kompetensiyani shakllantirishda nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki talabalarda kommunikativ, ijodiy va ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantiradi.

Interfaol metodlardan foydalanish o'quvchini o'rganish jarayonining markaziga qo'yadi, ularning faol ishtirokini, mustaqil fikrlashini va til vositasida muloqot qilish ko'nikmasini kuchaytiradi. "Aqliy hujum", "Debat", "Rol o'ynash", "Klaster", "Tarmoqli

suhbat” kabi metodlar orqali tashkil etilgan mashg‘ulotlar talabalarning so‘z boyligini kengaytirish, yangi leksik birliklarni real nutqiy vaziyatlarda qo‘llash, ularni tez va barqaror eslab qolish imkonini beradi.

Shuningdek, interfaol metodlarning qo‘llanilishi o‘qituvchi faoliyatini ham o‘zgartirib, uni yo‘naltiruvchi va rag‘batlantiruvchi sifatida faol pedagogik hamkorlikka olib kiradi. Bu esa ta‘lim jarayonini faollashtiradi, o‘quvchilarda o‘zaro ishonch, muloqot madaniyati va jamoaviy ishlash malakalarini shakllantiradi.

Umuman olganda, chet tilini o‘rgatishda interfaol metodlardan foydalanish leksik kompetensiyani rivojlantirishning innovatsion, samarali va zamonaviy yo‘nalishidir. Bu yondashuv orqali o‘quvchilarda nafaqat til bilimlari, balki kommunikativ madaniyat, mustaqil o‘rganish motivatsiyasi va ijodiy tafakkur rivojlanadi. Shu bois interfaol metodlarni pedagogik amaliyotda keng joriy etish chet tili ta‘limining sifatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abduazizov A. A. Til o‘qitish metodikasi asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2018.
2. Karimova D. Sh. Chet tili darslarida interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. Turaeva N. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari va ularning chet tili o‘qitishdagi ahamiyati. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019.
4. Rahmonov M. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
5. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. – Applied Linguistics, 1980.
6. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London: Pearson Education, 2015.
7. Scrivener J. Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching. – Oxford: Macmillan, 2011.
8. Larsen-Freeman D. Techniques and Principles in Language Teaching. – Oxford University Press, 2000.
9. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. – Cambridge, MA: MIT Press, 1965.
10. Rogers C. Freedom to Learn. – New York: Charles Merrill Publishing Company, 1983.
11. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2014.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PQ–4499-son qarori “Chet tillarini o‘qitish tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”.
13. Xo‘jayev B. Interfaol metodlar va ularning ta‘lim jarayonidagi o‘rni. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022.

14. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching. – New York: Longman, 2007.

15. Littlewood W. Communicative Language Teaching: An Introduction. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981.